

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Uluslararası Dil, Edebiyat, Kültür, Tarih, Sanat ve Eğitim Araştırmaları Dergisi

ISSN: 2687-5675

Sayı/Issue 25 (Haziran/June 2026), s. 148-161

Geliş Tarihi-Received: 30.03.2026

Kabul Tarihi-Accepted: 30.06.2026

Araştırma Makalesi-Research Article

DOI: 10.5281/zenodo.20840503

Mekânın Kültürel Bellek Oluşumundaki Rolü: Duyusal Deneyim ve Gündelik Yaşam Pratikleri Üzerine Bir İnceleme

The Role of Space in Forming Cultural Memory: Examination Through Sensory Experience and Everyday Practices

Merve GÜLER*

Öz

Mekân, kültürel belleğin oluşumu, aktarımı ve sürekliliğinde yalnızca fiziksel bir çevre ya da barınma alanı değil, aynı zamanda çok katmanlı duyuşal deneyimlerin, toplumsal etkileşimlerin ve gündelik yaşam pratiklerinin kesiştiği üretken ve dinamik bir alan olarak değerlendirilmektedir. Bu çalışma, literatür ve doküman incelemesine dayalı nitel bir araştırma yaklaşımı çerçevesinde mekân-kültürel bellek ilişkisini geleneksel konutlar üzerinden ele almaktadır. Kültürel belleğin, mekânın fiziksel örgütlenişi, yönelişi, ölçeği, kullanılan yerel yapı malzemeleri ve bu mekânlarda şekillenen yaşam biçimleri aracılığıyla nasıl üretildiği ve sürdürüldüğü kuramsal bir çerçevede incelenmiştir. Bu kapsamda Türkiye'nin farklı bölgelerindeki geleneksel konut örnekleri karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir; sofa, avlu ve yarı açık mekânlar gibi geçiş ve etkileşim alanlarının gündelik yaşam pratiklerini organize ederek sosyal ilişkilerin ve hafıza aktarımının sürdürülmesindeki rolü tartışılmıştır. Ayrıca ahşap, taş ve kerpiç gibi yerel yapı malzemelerinin oluşturduğu duyuşal deneyimlerin mekânsal algı ve bellek süreçleriyle ilişkisi değerlendirilmiştir. Literatürden elde edilen bulgular, mekânın yalnızca fiziksel bir barınma birimi değil, kültürel belleğin duyuşal, toplumsal ve gündelik pratikler aracılığıyla üretildiği, yeniden yorumlandığı ve kuşaklar arası aktarıldığı çok boyutlu bir yapı olarak ele alınabileceğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Mekân, kültürel bellek, duyuşal deneyim, gündelik yaşam pratikleri, geleneksel konut.

Abstract

Space is regarded not only as a physical environment or a shelter that supports the formation, transmission, and continuity of cultural memory, but also as a productive and dynamic domain where multilayered sensory experiences, social interactions, and everyday life practices intersect. This study examines the relationship between space and cultural memory through traditional dwellings within the framework of a qualitative research approach based on literature review and document analysis. The ways in which cultural memory is produced and sustained through the physical organization, orientation, scale, local building materials, and lifestyles associated with these spaces are explored from a theoretical perspective. In this context, traditional housing examples from different regions of Türkiye are comparatively evaluated, and the role of transitional and interaction spaces such as sofas, courtyards, and semi-open spaces in organizing everyday life practices and sustaining social relations and memory transmission is discussed. In addition, the relationship between the sensory experiences generated by local building materials such as wood, stone, and adobe and the processes of spatial perception and memory is examined. The findings derived from the

* Dr. Öğr. Üyesi, Yozgat Bozok Üniversitesi, Boğazlıyan MYO, Mimarlık ve Şehir Planlama Bölümü, e-posta: merve.guler@bozok.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7271-7524.

literature indicate that space can be understood not merely as a physical shelter but as a multidimensional structure through which cultural memory is continuously produced, reinterpreted, and transmitted across generations through sensory, social, and everyday practices.

Keywords: Space, cultural memory, sensory experience, everyday life practices, traditional housing.

Giriş

Mekân, yalnızca fiziksel sınırları olan bir çevre değil; aynı zamanda bireysel ve toplumsal deneyimlerin biriktiği, anlamlandırıldığı ve kuşaklar arasında aktarıldığı çok katmanlı bir yapıdır. Bu yönüyle mekân, kültürel belleğin oluşumunda ve sürekliliğinde pasif bir arka plan değil, aksine anlam üreten aktif bir bileşen olarak değerlendirilmektedir. İnsanların yaşadıkları mekânlarla kurdukları ilişkiler, yalnızca görsel algı üzerinden değil; duysal deneyimler, bedensel pratikler ve gündelik yaşam alışkanlıkları aracılığıyla şekillenmektedir. Bu durum, mekânın hem bireysel hem de kolektif hafızayı yapılandıran dinamik bir alan olduğunu göstermektedir. Kültürel bellek kavramı, bireysel hatırlama süreçlerinin ötesine geçerek toplumsal bir çerçevede ele alınmakta (Kılınç vd., 2015, s. 15) ve özellikle Maurice Halbwachs tarafından geliştirilen kolektif bellek kuramı ile temellendirilmektedir. Halbwachs'a göre bellek, bireyin zihninde bağımsız olarak oluşmaz; toplumsal gruplar ve mekânsal bağlamlar aracılığıyla şekillenir (Halbwachs, 1992, s. 38). Pierre Nora ise "hafıza mekânları" kavramı ile belirli mekânsal oluşumların geçmişin taşıyıcısı ve temsilcisi olduğunu, modern toplumlarda hafızanın bu mekânsal yapılarda yoğunlaştığını ileri sürmektedir (Nora, 1989, s. 7). Jan Assmann ise kültürel belleğin yazılı kültür, ritüeller ve maddi unsurlar aracılığıyla kuşaklar arası aktarımını vurgulayarak belleğin sürekliliğini açıklamaktadır (Assmann, 2011, s. 15).

Söz konusu kuramsal yaklaşımlar çoğunlukla mekânın tarihsel ve simgesel boyutuna odaklanmakta; mekânın gündelik yaşam içindeki deneyimsel üretimi ve duysal boyutları görece sınırlı biçimde ele alınmaktadır. Oysa mekân, yalnızca temsil edilen bir yapı değil, aynı zamanda yaşanan, hissedilen ve tekrar eden pratiklerle sürekli yeniden üretilen bir deneyim alanıdır. Modern yaşam pratiklerinde bireyselleşmenin ve seçim özgürlüğünün artması, toplumsal ilişkilerin ve ortak mekânsal deneyimlerin zayıflamasına yol açmakta; bu durum mekânın kolektif bellek üretme kapasitesini de dönüştürmektedir. Schwartz (2000, s. 79) modern bireyin artan özgürlük alanlarının paradoksal biçimde psikolojik ve toplumsal yükler üretebildiğini vurgulayarak, özgürlüğün "denetleyici bir yapı" haline gelebileceğini belirtmektedir. Bu bağlamda modern konut üretimi, bireysel tercihlerin ön plana çıktığı ancak ortak mekânsal hafızanın zayıfladığı bir dönüşüm süreci olarak değerlendirilebilir.

Yerel mimarlık, yalnızca biçimsel bir yapı tipi değil, iklim, topoğrafya, malzeme ve kültürel yaşam pratiklerinin doğrudan belirlediği bütüncül bir üretim alanı olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda yerel (vernacular) mimarlık, çevresel koşullara uyum sağlayan ve kültürel sürekliliği mekânsal düzeyde taşıyan bir yapı sistemi olarak tanımlanmaktadır (Oliver, 2007, s. 15). Bu yaklaşım, geleneksel konutların yalnızca tarihsel yapılar değil, yaşayan kültürel sistemler olduğunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle mekânın kültürel belleği yalnızca sembolik düzeyde değil, gündelik yaşamın içinde gerçekleşen etkileşimler ve bedensel deneyimler aracılığıyla da şekillenmektedir. Çalışma, mekânı geleneksel konut yapıları bağlamında ele almaktadır. Geleneksel konutlar, yalnızca barınma işlevi gören yapılar değil; aynı zamanda kültürel sürekliliğin, yaşam biçimlerinin ve toplumsal değerlerin somutlaştığı önemli bellek mekânlarıdır. Bu yapılar, plan organizasyonları, kullanım alışkanlıkları ve mekânsal ilişkileri aracılığıyla geçmiş yaşam pratiklerini günümüze taşıyan kültürel birer arşiv niteliği taşımaktadır.

Mekânın deneyimsel boyutu özellikle duysal algılar üzerinden değerlendirildiğinde daha bütüncül bir anlam kazanmaktadır. Yi-Fu Tuan (1977, s. 6), mekânın deneyim yoluyla “yer” haline geldiğini ve duysal bağların bu süreçte belirleyici olduğunu ifade etmektedir. Gaston Bachelard (1958, s. 8) ise mekânın bireysel hafıza ve hayal gücü üzerinden içselleştirildiğini vurgulamaktadır. Bu yaklaşımlar, özellikle geleneksel konutların kullanıcı deneyimi üzerinden okunmasında mekânın yalnızca fiziksel bir yapı değil, aynı zamanda duysal ve algısal bir bellek alanı olduğunu göstermektedir. Kültürel mirasın korunması ve aktarımı yalnızca fiziksel yapıların sürdürülebilirliği ile sınırlı olmayıp, aynı zamanda toplumsal kimlik, aidiyet ve insan hakları bağlamında da ele alınmaktadır. Bu bağlamda kültürel mirasın korunmasının evrensel bir insan hakkı olarak değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Silverman & Ruggles, 2007, s. 3). Bu yaklaşım, mekânın yalnızca fiziksel bir varlık değil, aynı zamanda toplumsal değerlerin ve kolektif belleğin taşıyıcısı olduğunu ortaya koymaktadır.

Kültürel mirasın korunması ve aktarımı da mekânsal bellek ile doğrudan ilişkilidir. Ahunbay (2019, s. 12), kültür mirasının korunmasını yalnızca fiziksel yapıların muhafazası olarak değil, bu yapıların taşıdığı tarihsel ve kültürel anlamların sürdürülebilirliği olarak değerlendirmektedir. Akyıldız (2023, s. 79) ise somut olmayan kültürel mirasın aktarımında mekânın sergileme ve deneyimleme alanı olarak işlev gördüğünü vurgulamaktadır. Tokdil ve Yıldırım (2025), kamusal alanların estetik ve mekânsal özelliklerinin kültürel belleğin oluşumunda belirleyici olduğunu ve mekânların kolektif hafızanın üretildiği önemli alanlar olduğunu ifade etmektedir (Tokdil & Yıldırım, 2025, s. 63).

Kültürel bellek, mekânlar aracılığıyla üretilen, aktarılan ve yeniden yorumlanan dinamik bir yapı olarak toplumsal kimliğin önemli bir bileşenidir. Ancak mevcut literatürde mekân ve bellek ilişkisi çoğunlukla tarihsel, simgesel ve temsili boyutlar üzerinden ele alınmakta; geleneksel konut yapılarının gündelik yaşam pratikleri ve duysal deneyimler aracılığıyla nasıl bir bellek alanına dönüştüğü yeterince kapsamlı biçimde tartışılmamaktadır. Özellikle bu yapıların iç mekân deneyimi, kullanım alışkanlıkları ve duysal atmosferinin kültürel belleğin oluşumundaki rolü sınırlı bir çerçevede ele alınmaktadır. Bu bağlamda temel problem, geleneksel konutların kültürel belleği yalnızca fiziksel ve tarihsel özellikleriyle değil, aynı zamanda deneyimsel ve duysal boyutlarıyla nasıl inşa ettiğinin yeterince açıklanamamasıdır. Bu kapsamda çalışmanın amacı, Türkiye’deki geleneksel konutlarda mekânın kültürel belleğin oluşumu, korunması ve kuşaklar arası aktarımındaki rolünü duysal deneyim ve gündelik yaşam pratikleri bağlamında incelemektir. Bu amaç doğrultusunda çalışma, geleneksel konut mekânlarının kültürel belleğin oluşumuna nasıl katkı sağladığı, duysal deneyimlerin bellek süreçleriyle nasıl ilişkilendiği ve gündelik yaşam pratiklerinin kültürel aktarımı nasıl desteklediği sorularına odaklanmaktadır.

Çalışmanın özgün katkısı, mekân ve kültürel bellek ilişkisini Türkiye’nin farklı coğrafi bölgelerinden seçilen geleneksel konut örnekleri üzerinden karşılaştırmalı olarak değerlendirmesi ve bu ilişkiyi duysal deneyim, gündelik yaşam pratikleri, mekânsal tipoloji ve bellek türleri arasındaki etkileşim çerçevesinde ele almasıdır. Bu yönüyle çalışma, geleneksel konutları yalnızca fiziksel ve tarihsel bir miras unsuru olarak değil, kültürel belleğin üretildiği, sürdürüldüğü ve yeniden yorumlandığı dinamik mekânsal yapılar olarak değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

1. Kültürel Bellek ve Mekân

Kültürel bellek, toplumların geçmişle kurduğu ilişkinin süreklilik içinde yeniden üretildiği bir yapı olarak ele alınır. Ancak bu yapı yalnızca “ne hatırlandığı” ile değil, aynı zamanda “nasıl ve hangi araçlarla hatırlandığı” ile de ilgilidir. Bu noktada bellek, salt zihinsel bir süreç olmaktan çıkarak maddi kültür, toplumsal pratikler ve mekânsal örgütlenme ile iç içe geçen çok katmanlı bir yapıya dönüşür (İlhan, 2018, s. 23). Halbwachs’ın kolektif bellek yaklaşımı, bireysel hatırlamanın bile toplumsal çerçeveler tarafından yönlendirildiğini ortaya koyarak, belleğin toplumsal niteliğini vurgular (Halbwachs, 1992, s. 38). Bu çerçeveler çoğu zaman soyut değil, doğrudan gündelik yaşamın içinde karşılaşılan mekânsal düzenlemeler aracılığıyla somutlaşır. Bu bağlamda mekân, yalnızca bir “yerleşim yüzeyi” olarak değil, toplumsal ilişkilerin tekrar tekrar üretildiği bir organizasyon biçimi olarak değerlendirilebilir. Özellikle geleneksel yaşam biçimlerinde mekânsal organizasyonun, sosyal etkileşim biçimlerini yönlendiren bir yapı sunduğu görülmektedir. Örneğin ev içi hiyerarşinin odaların konumlanmasıyla ilişkili olması ya da kamusal-özel ayrımının fiziksel sınırlar üzerinden kurulması, mekânın sosyal yapıyla doğrudan ilişkili olduğunu gösterir. Lefebvre’nin mekânın üretimi yaklaşımı, bu durumu açıklamada önemli bir teorik zemin sunar; mekân, toplumsal ilişkilerden bağımsız değildir, aksine bu ilişkiler tarafından üretilir ve yeniden üretilir (Lefebvre, 1991, s. 26).

Pierre Nora’nın “hafıza mekânları” kavramı, modernleşme sürecinde belleğin doğal akışının zayıfladığını ve bunun yerini sembolik mekânsal temsillerin aldığını ileri sürer (Nora, 1989, s. 7). Ancak bu yaklaşım, mekânı daha çok “temsil eden bir nesne” olarak ele alma eğilimindedir. Oysa mekân, yalnızca geçmişi işaret eden bir yapı değil, aynı zamanda gündelik yaşam içinde sürekli yeniden anlam kazanan bir süreçtir. Bu nedenle mekânsal bellek, yalnızca anıtsal yapılar ya da tarihsel alanlarla sınırlı değildir; ev içi kullanım pratikleri, günlük hareket düzenleri ve tekrar eden davranışlar da bu belleğin bir parçasıdır. Bu noktada Assmann’ın kültürel bellek yaklaşımı, belleğin uzun süreli aktarımında ritüellerin ve sembolik düzenlerin rolünü öne çıkarır (Assmann, 2011, s. 15). Ancak ritüeller yalnızca törenlerle sınırlı değildir; gündelik yaşamın içinde tekrar eden davranış kalıpları da bu aktarımın önemli bir parçasıdır (Yıldırım, 2015, s. 129).

Geleneksel konutlarda belirli mekânsal davranışların kuşaktan kuşağa devam etmesi, belleğin yalnızca anlatı üzerinden değil, pratikler üzerinden de aktarıldığını gösterir (Bedir & Tabakoğlu, 2021, s. 254). Edward Casey’nin yer felsefesi, mekânın deneyimle birlikte anlam kazandığını ve “yer” kavramının ancak yaşantı yoluyla oluştuğunu belirtir (Casey, 1996, s. 13). Bu yaklaşım, mekânın soyut bir koordinat sistemi değil, insan bedeninin hareketleriyle şekillenen bir alan olduğunu ortaya koyar. Benzer şekilde Tim Ingold da mekânın statik bir “içinde bulunma durumu” değil, hareket ve etkileşim üzerinden oluşan bir “yaşama ağı” olduğunu ifade eder (Ingold, 2000, s. 5). Bu nedenle mekânsal bellek, yalnızca görsel izlenimlerle değil, bedeninin mekân içindeki hareketiyle de şekillenir.

Şekil 1. Mekân – Kültürel Bellek ve Geri Beslenme Döngüsü (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Geleneksel konut örnekleri bu açıdan değerlendirildiğinde, mekânın yalnızca fiziksel düzenlemelerden ibaret olmadığı, aynı zamanda duyuşsal ve davranışsal katmanlar içerdiği görülür. Örneğin avlunun kullanım biçimi, yalnızca açık alan-özel alan ayrımıyla açıklanamaz; aynı zamanda mevsimsel değişimler, ışık, ses ve günlük ritimler bu kullanım biçimini belirler. Bu durum, mekânın çok duyuşlu bir deneyim alanı olduğunu ortaya koyar.

Pallasmaa'nın mimarlık kuramı, mekân deneyiminin yalnızca görme duyuşu üzerinden değil, tüm bedenin katılımıyla gerçekleştiğini vurgular (Pallasmaa, 2005, s. 41). Bu yaklaşım, mekânın duyuşsal bütünlüğünü öne çıkarırken, deneyimin yalnızca görsel algıya indirgenemeyeceğini ortaya koyar. Ahşap malzemenin sesi, taş zeminin dokusu, kapıların açılış ritmi ya da yemek kokularının mekâna yayılması gibi unsurlar, mekânsal belleğin duyuşsal boyutunu güçlendirir. Connerton'un (1989, s. 72) bedensel hafıza yaklaşımı ise bu süreci daha da ileri taşır. Ona göre toplumsal bellek, büyük ölçüde bedenin tekrar eden hareketleri üzerinden korunur. Oturma düzeni, selamlaşma biçimi, mekâna giriş-çıkış ritüelleri gibi davranışlar, açıkça ifade edilmeyen ancak sürekli tekrar edilen kültürel kodlardır. Geleneksel konutlarda bu kodlar, mekânın kullanım biçimiyle doğrudan ilişkilidir. Türkiye bağlamında yapılan çalışmalar, mekânsal belleğin yalnızca tarihsel yapılarda değil, günlük yaşamın içinde de üretildiğini göstermektedir. Özellikle Güner (2015, s. 118) ve Ahunbay (2019, s. 64), mekânın kültürel kimlik ve mirasla olan ilişkisini vurgulayarak, fiziksel yapıların ötesinde yaşam biçimlerinin de korunması gerektiğini ifade eder. Bu yaklaşım, mekânın statik değil, sürekli dönüşen bir kültürel alan olduğunu ortaya koyar. Sonuç olarak kültürel bellek ile mekân arasındaki ilişki, yalnızca temsil ve sembol düzeyinde değil; beden, duyuşlar ve gündelik pratikler üzerinden işleyen çok katmanlı bir yapıya sahiptir. Mekân, bu bağlamda hem toplumsal ilişkilerin üretildiği hem de kültürel sürekliliğin yeniden kurulduğu dinamik bir alan olarak değerlendirilmektedir.

1.1. Mekânın Duyusal Deneyimi ve Gündelik Yaşam Pratikleri

Mekânın deneyimlenmesi yalnızca görsel algı üzerinden gerçekleşen bir süreç değildir; insan bedeni, duyu ve gündelik yaşam pratikleri mekânsal deneyimi birlikte üretir. Pallasmaa (2005, s. 44), modern mimarlığın görme duyusuna aşırı odaklanmasının mekânın işitsel, dokunsal ve kokusal katmanlarını geri plana ittiğini belirtir. Ona göre gerçek mekânsal deneyim, çoklu duyu ve zamanlı etkileşimiyle oluşur. Bu yaklaşım, özellikle geleneksel konutlarda güçlü bir karşılık bulur. Ahşap malzemenin zamanla değişen dokusu, taş zeminlerin fiziksel hissi, avlularda oluşan gölge-serinlik ilişkisi ve mekâna yayılan yemek kokuları, mekânın yalnızca görsel bir form olmadığını; çok duyulu bir atmosfer olarak deneyimlendiğini gösterir. Bu nedenle geleneksel konutlar, duyu algısının mekânsal hafızayı sürekli beslediği yaşayan ortamlar olarak değerlendirilmektedir.

Tuan (1977, s. 65), mekân ile insan arasındaki ilişkinin zamanla duyu bir bağa dönüştüğünü ve bu bağın “yer duygusu” olarak tanımlanabileceğini ifade eder. Bu yer duygusu, bireyin mekânı yalnızca bulunduğu bir nokta olarak değil, kendisine ait bir yaşam alanı olarak deneyimlemesiyle oluşur. Özellikle gündelik yaşam pratikleri bu duyunun oluşumunda belirleyici bir rol oynar. Sabah evin açılması, yemek hazırlığı, oturma düzeninin tekrar eden biçimleri ve akşam ritüelleri, mekânın sürekli yeniden anlamlandırılmasını sağlar. Michel de Certeau'nun gündelik yaşam pratikleri yaklaşımı önemli bir açıklama sunar. De Certeau (1984, s. 98), bireylerin gündelik yaşam içinde mekânı kullanma biçimlerinin aslında “sessiz bir üretim” olduğunu belirtir. Ona göre insanlar mekânı yalnızca tüketmez; aynı zamanda onu kendi pratikleriyle yeniden üretir. Ev içinde bir odanın farklı amaçlarla kullanılması, mobilyaların sürekli yer değiştirmesi ya da mekânın mevsimsel olarak dönüşmesi, bu mikro düzeydeki üretim süreçlerine örnek olarak verilebilir. Ingold (2000, s. 165), mekânın sabit bir yapı değil, hareket ve etkileşim ağları içinde oluşan bir süreç olduğunu ifade eder. Bu yaklaşım, mekânın statik bir “içinde bulunulan şey” değil, sürekli olarak “yaşanan ve üretilen bir akış” olduğunu ortaya koyar. Geleneksel konutlarda bu durum daha görünür hale gelir; çünkü yaşam biçimi ile mekânsal organizasyon arasında doğrudan bir ilişki vardır. Connerton (1989, s. 48), toplumsal belleğin büyük ölçüde bedensel tekrarlar üzerinden aktarıldığını belirtir. Bu bağlamda gündelik hareketler –örneğin kapıdan girme biçimi, misafir karşılama düzeni veya sofraya oturma ritüeli– zamanla kültürel belleğin sessiz taşıyıcıları haline gelir. Mekân bu tekrarları hem mümkün kılar hem de bu tekrarlar aracılığıyla anlam kazanır. Low ve Lawrence-Zúñiga (2003, s. 24) ise mekânın antropolojik olarak yalnızca fiziksel bir alan değil, aynı zamanda kültürel olarak üretilen ve bedenselleştirilen bir deneyim alanı olduğunu vurgular. Bu yaklaşım, mekânın toplumsal ilişkilerle birlikte düşünüldüğünde anlam kazandığını ve duyu deneyiminin bu ilişkilerin merkezinde yer aldığını gösterir.

Türkiye’de mekânın duyu ve kültürel boyutunu ele alan çalışmalar, yalnızca kuramsal mimarlık literatürüyle sınırlı kalmayıp, yerel üretim biçimlerine ve geleneksel konut dokusuna da odaklanmaktadır. Bu bağlamda Cengiz Bektaş, mekânı yalnızca bir tasarım nesnesi olarak değil, yaşam kültürünün doğrudan bir uzantısı olarak değerlendiren önemli isimlerden biridir. Bektaş’ın yaklaşımında “ev”, yalnızca barınma işlevi gören bir yapı değil; gündelik yaşamın, toplumsal ilişkilerin ve kültürel aktarımın iç içe geçtiği bir yaşam örgüsüdür. Özellikle Anadolu yerleşimlerine yönelik çalışmalarında geleneksel konut dokusunu incelerken mekânın oluşumunu iklim, malzeme, yaşam biçimi ve toplumsal alışkanlıklarla birlikte ele alır (Bektaş, 1996, s. 53; Bektaş, 2003, s. 64). Bu yaklaşım, mekânın soyut bir tasarım problemi değil, doğrudan yaşam pratiği üzerinden şekillenen bir kültürel üretim alanı olduğunu göstermektedir. Bektaş’ın özellikle “Türk Evi” ve “Yaşama Kültürü” gibi çalışmalarında vurguladığı temel nokta,

mekânın sabit bir form olmaktan ziyade, kullanıcı davranışlarıyla sürekli dönüşen bir yapı olduğudur. Geleneksel konutlarda sofa, avlu ve hayat gibi ara mekânların yalnızca işlevsel geçiş alanları değil, aynı zamanda gündelik yaşamın doğal akışını düzenleyen sosyal eşikler olduğu görülmektedir. Bu ara mekânlar, hem özel alan ile kamusal alan arasındaki sınırları yumuşatmakta hem de gündelik etkileşimleri mümkün kılan esnek bir kullanım alanı oluşturmaktadır. Bu durum, mekânın yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda davranışsal bir organizasyon olduğunu ortaya koyar. Benzer şekilde Ahunbay da (2019, s. 33), kültürel mirasın korunmasını yalnızca yapısal süreklilik üzerinden değil, yaşam biçimlerinin aktarımı üzerinden değerlendirmektedir. Bu yaklaşım, mekânın “yaşayan bir kültürel sistem” olduğunu ve korunması gereken unsurun yalnızca yapı değil, aynı zamanda kullanım biçimi olduğunu ortaya koyar. Bu bağlamda geleneksel konutlar, yalnızca mimari birer örnek değil; aynı zamanda kolektif belleğin gündelik yaşam içinde yeniden üretildiği alanlardır.

2. Yöntem

Çalışma, mekânın kültürel bellek ile ilişkisini duyuşsal deneyim ve gündelik yaşam pratikleri bağlamında ele alan nitel araştırma yaklaşımı temelinde yapılandırılmıştır. Nitel araştırma yaklaşımı, sosyal olguların yalnızca gözlemlenebilir veriler üzerinden değil, aynı zamanda anlam, bağlam ve deneyim üzerinden değerlendirilmesine olanak tanımaktadır. Bu doğrultuda mekân, fiziksel bir yapı olmanın ötesinde; kültürel bellek, toplumsal pratikler ve duyuşsal algılar aracılığıyla anlam kazanan çok katmanlı bir olgu olarak ele alınmıştır.

Araştırmanın kuramsal çerçevesi, mekân ve bellek ilişkisini açıklayan temel teorik yaklaşımlar üzerine inşa edilmiştir. Halbwachs'ın kolektif bellek yaklaşımı, Nora'nın hafıza mekânları kavramsallaştırması, Lefebvre'nin mekânın üretimi kuramı, Pallasmaa'nın duyuşsal mimarlık yaklaşımı, de Certeau'nun gündelik yaşam pratikleri ve Connerton'un bedensel hafıza kavramı bu çerçevenin temelini oluşturmaktadır. Bu kuramsal birikim, mekânın yalnızca fiziksel bir organizasyon değil, aynı zamanda toplumsal ve deneyimsel bir üretim alanı olduğunu ortaya koymaktadır.

Araştırmanın inceleme materyalini Türkiye'de geleneksel konut mimarisi ve iç mekân organizasyonlarına ilişkin literatürde yer alan çalışmalar oluşturmaktadır. Bu kapsamda Safranbolu, Cumalıkızık, Rize ve Trabzon yayla evleri, Şirince ve Bergama köy evleri, Antalya Kaleiçi evleri, Kayseri ve Ankara köy evleri, Erzurum ve Kars evleri ile Mardin ve Harran geleneksel konut örneklerine ilişkin akademik yayınlar, mimarlık tarihi kaynakları ve kültürel miras çalışmaları incelenmiştir. Söz konusu örnekler, Türkiye'nin farklı coğrafi bölgelerindeki geleneksel konut tipolojilerinin iklim, topoğrafya, malzeme ve yaşam kültürü bağlamında çeşitlilik göstermesi nedeniyle seçilmiştir.

Çalışma, nitel araştırma desenlerinden doküman incelemesi (document analysis) yaklaşımına dayanmaktadır. Veri toplama sürecinde ilgili literatür, kuramsal çalışmalar ve mimarlık tarihi kaynakları sistematik biçimde taranmış; geleneksel Türk konutlarına ilişkin betimlemeler ve mekânsal analizler bir araya getirilmiştir. Araştırmada birincil saha verisi (gözlem, görüşme vb.) kullanılmamış olup tüm veriler ikincil kaynaklardan elde edilmiştir.

Verilerin analizinde tematik içerik analizi yaklaşımından yararlanılmıştır. Literatür ve dokümanlardan elde edilen veriler; mekânsal tipoloji, duyuşsal deneyim, mekânsal kullanım ve gündelik davranış örüntüleri ile bellek türleri temaları altında sınıflandırılmıştır. Analiz sürecinde Türkiye'nin farklı bölgelerindeki geleneksel konut örnekleri karşılaştırmalı olarak incelenmiş; sofa, avlu, hayat, eyvan, teras ve benzeri mekânsal bileşenlerin duyuşsal algılar, gündelik yaşam pratikleri ve kültürel aktarım süreçleriyle ilişkileri değerlendirilmiştir. Ayrıca sosyal, mekânsal, bedensel, iklimsel,

mahremiyet temelli ve kolektif bellek biçimlerinin geleneksel konut mekânlarında nasıl üretildiği ve sürdürüldüğü yorumlanmıştır.

Tablo 1’de sunulan “Türkiye’de Geleneksel Konutlarda Bölgesel Karşılaştırma” çalışması, yukarıda belirtilen literatür ve ikincil kaynaklardan elde edilen nitel verilerin karşılaştırmalı olarak sentezlenmesiyle oluşturulmuştur. Bu tablo, doğrudan saha gözlemi ya da birincil veri toplama sürecine değil, ilgili akademik çalışmaların tematik analizine dayanmaktadır. Elde edilen bulgular kuramsal çerçeve ile ilişkilendirilerek mekânın kültürel belleğin oluşumu, korunması ve kuşaklar arası aktarımındaki rolü tartışılmıştır.

3. Analiz

Türkiye’de geleneksel konut mimarisi, farklı coğrafi bölgelerde çeşitlenen mekânsal çözümler üretmesine rağmen, belirli kültürel kodlar ve yaşam pratikleri üzerinden süreklilik gösteren bir yapı ortaya koymaktadır. Bu bağlamda mekân, yalnızca fiziksel bir barınma birimi olarak değil; toplumsal ilişkilerin, duysal deneyimlerin ve gündelik yaşam pratiklerinin iç içe geçtiği bir anlam üretim alanı olarak değerlendirilmelidir. Nitekim kolektif bellek kuramı, bireysel hatırlamanın toplumsal çerçeveler içerisinde şekillendiğini vurgularken, mekânın bu çerçevelerin somutlaştığı temel araçlardan biri olduğunu ortaya koymaktadır (Halbwachs, 1992, s. 38). Benzer şekilde, “hafıza mekânları” kavramı belirli mekânsal oluşumların geçmişin taşıyıcısı olarak işlev gördüğünü ifade etmektedir (Nora, 1989, s. 7). Bu doğrultuda geleneksel konutlar, yalnızca gündelik yaşamın sürdürüldüğü alanlar değil, aynı zamanda kültürel belleğin üretildiği ve aktarıldığı mekânsal sistemler olarak ele alınmaktadır.

Tablo 1, Türkiye’de geleneksel konut mimarisinin mekân-bellek ilişkisi bağlamında bölgesel farklılıklarını karşılaştırmalı olarak analiz etmek amacıyla nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde hazırlanmıştır. Hazırlık sürecinde Halbwachs, Nora, Lefebvre, Pallasmaa, de Certeau ve Connerton’un kuramsal yaklaşımları ile geleneksel konut tipolojilerine ilişkin literatür sentezlenmiş; Türkiye’nin yedi coğrafi bölgesinden seçilen yerleşim örnekleri üzerinden mekânsal tipoloji, duysal deneyim, gündelik yaşam pratikleri ve bellek türü temel kıstasları belirlenmiştir. Bu seçim, farklı iklim, topoğrafya, malzeme kullanımı ve kültürel yaşam biçimlerinin mekânsal üretim üzerindeki belirleyici etkilerini görünür kılmayı amaçlamaktadır. Bununla birlikte çalışma, aynı bölge içerisinde farklı bellek türleri üretebilen çok sayıda örnek bulunmasına rağmen temsil gücü yüksek yerleşimlerle sınırlandırılmış olup, tablo mekân-bellek ilişkisini genelleyici bir model olarak değil, karşılaştırmalı bir analiz aracı olarak konumlandırmaktadır.

Tablo 1. Türkiye’de Geleneksel Konutlarda Bölgesel Karşılaştırma (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Bölge ve Örnek Yerleşim	Mekânsal Tipoloji	Duysal Deneyim	Mekânsal Kullanım ve Gündelik Davranış Örüntüleri	Bellek Türü
Marmara - Safranbolu, Cumalıkızık	Osmanlı şehir evi, cumbalı, sokak dokulu	Ahşap koku, dar sokak sesi, iç-dış geçiş hissi	Sofa etrafında toplanma, misafir ağırlama, ev içi sosyal etkileşim	Sosyal + mekânsal bellek
Karadeniz - Rize, Trabzon yayla evleri	Ahşap, yüksek çatılı, eğimli araziye uyumlu	Nem, yoğun ahşap kokusu, yağmur sesi	İç mekânda yoğun yaşam, mevsime göre yayla-köy hareketliliği	İklimsel + bedensel bellek
Ege - Şirince, Bergama köy	Avlulu, taş/kerpiç,	Rüzgâr, doğal ışık, toprak kokusu	Avluda üretim, yemek hazırlığı ve	Doğayla bütünleşik

evleri	üretimle bütünleşik		günlük işlerin birlikte yürütülmesi	mekânsal bellek
Akdeniz - Antalya Kaleiçi evleri	Taş yapı, gölgeli avlu	Sert güneş, gölgeserinlik kontrastı	Günün sıcak saatlerinde gölgeli avlu kullanımı, iç mekâna çekilme	İklimsel bellek
İç Anadolu - Kayseri, Ankara köy evleri	Kerpiç, içe dönük plan, avlulu	Sessizlik, ısı dengesi, toprak hissi	Kontrollü avlu kullanımı, içe dönük aile yaşamı, mahrem alan vurgusu	Mahremiyet temelli toplumsal bellek
Doğu Anadolu - Erzurum, Kars evleri	Kalın taş duvarlı, küçük açıklıklı	Soğuk hava izolasyonu, ağır doku hissi	Kış aylarında tamamen iç mekâna yönelim, yaşamın ev içinde yoğunlaşması	Adaptif / dayanıklılık belleği
Güneydoğu Anadolu - Mardin, Harran evleri	Taş ve kubbeli yapılar, teraslı sistem	Taş serinliği, yankı, gölge yoğunluğu	Çok işlevli mekân kullanımı, gündüz-gece mekân değişimi, avlu odaklı yaşam	Kolektif + mekânsal süreklilik belleği

Tablo 1’de görülen bölgesel karşılaştırma, mekânsal tipolojilerin iklim, malzeme ve topoğrafya gibi fiziksel koşullara bağlı olarak farklılaştığını göstermektedir. Karadeniz Bölgesi’nde ahşap malzeme kullanımı ve eğimli çatılar, yoğun yağış koşullarına uyum sağlarken; Güneydoğu Anadolu’da taş malzeme ve avlu merkezli plan şemaları sıcak ve kurak iklim koşullarına karşı geliştirilmiş çözümler olarak öne çıkmaktadır. İç Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerinde ise içe dönük yapılaşma ve kalın duvar kullanımı hem iklimsel koşullara hem de toplumsal mahremiyet anlayışına yanıt vermektedir. Bu durum, mekânın yalnızca fiziksel koşulların bir sonucu olmadığını, aynı zamanda toplumsal ilişkiler, kültürel pratikler ve gündelik yaşam deneyimleri tarafından üretildiğini ortaya koymaktadır. Literatürde Lefebvre (1991, s. 70) mekânın toplumsal üretimi yaklaşımıyla bu görüşü temellendirirken, Halbwachs (1992, s. 43) kolektif belleğin mekânsal örgütlenme ile ilişkisini vurgulamaktadır. Nora (1989, s. 18) hafızanın mekânlar üzerinden somutlaştığını ortaya koyarken de Certeau (1984, s. 99) gündelik yaşam pratiklerinin mekânı yeniden üreten bir süreç olduğunu ifade etmektedir.

Şekil 2. Safranbolu Evi İç Mekân (Bayazıt, 2014, s. 3)

Duyusal deneyim, geleneksel konutlarda mekânın yalnızca “görülerek” değil, aynı zamanda “hissedilerek” ve “beden üzerinden” kavrandığını gösteren çok katmanlı bir algı biçimidir; bu nedenle yapı malzemeleri, iklim, mekânsal kurgu ve gündelik kullanım biçimleri, kullanıcı deneyimini doğrudan belirleyen temel unsurlar haline gelmektedir. Örneğin Safranbolu ve Cumalıkızık evlerinde ahşap taşıyıcı sistem ve iç mekân kaplamaları, zamanla oluşan doğal reçine kokusu ve yüzey sıcaklığıyla birlikte mekâna özgü tanımlanabilir bir “koku hafızası” üretirken, bu durum evin zihinsel olarak hatırlanmasını kolaylaştıran güçlü bir duyusal iz bırakmaktadır.

Şekil 3. Mardin evleri (Karabulut, 2019, s. 101)

Mardin ve Midyat gibi taş yapıların yoğun olduğu yerleşimlerde kalker taşının yüksek ısı depolama kapasitesi, yaz aylarında iç mekânda belirgin bir serinlik hissi yaratmakta; aynı zamanda kalın duvar yüzeyleri nedeniyle dış dünyadan gelen seslerin zayıflaması, daha içe dönük ve sessiz bir mekânsal atmosfer oluşturmaktadır. Ege Bölgesi’nde kerpiç ve taşın birlikte kullanıldığı yapılarda ise gündüz saatlerinde duvarların ısıyı emmesi, akşam saatlerinde ise bu ısıyı yavaşça geri vermesi, mekânın yalnızca görsel değil termal bir ritme sahip olduğunu göstermektedir. Karadeniz Bölgesi’nde yoğun yağış ve nem nedeniyle ahşap yüzeylerde zamanla oluşan nem kokusu ve iç mekâna sızan dış sesler, mekânı sürekli değişen bir akustik ve kokusal çevreye dönüştürmekte; bu durum kullanıcıların mekânı sabit değil, “canlı bir ortam” olarak algılamasına neden olmaktadır. Harran evlerinde konik kubbe formunun iç mekânda oluşturduğu yankı etkisi ve hava sirkülasyonu, sesin mekân içindeki dolaşımını değiştirerek farklı bir işitsel deneyim üretmektedir. Bu örnekler birlikte değerlendirildiğinde, duyusal deneyimin yalnızca yapı malzemesine bağlı olmadığı, aynı zamanda mekânın iklimle, coğrafya ve kullanım biçimiyle kurduğu ilişkiler üzerinden şekillendiği görülmektedir. Tekrar eden bu duyusal uyarımlar—örneğin ahşap kokusunun belirli bir ev tipiyle özdeşleşmesi, taş yüzeyin serinliğinin belirli bir bölgeyi çağrıştırması ya da avluya açılan mekânlarda rüzgârın sürekli hissedilmesi—zamanla bireylerin belleğinde mekâna özgü kalıcı izler üretmekte ve bu izler kültürel belleğin duyusal temellerini oluşturmaktadır. Böylece mekân, yalnızca görsel bir form değil, kokular, sesler ve dokunsal hisler aracılığıyla sürekli yeniden hatırlanan ve anlamlandırılan deneyimsel bir yapıya dönüşmektedir.

Gündelik yaşam pratikleri, geleneksel konutlarda mekânın nasıl kullanıldığını belirleyen pasif eylemler değil; doğrudan mekânın biçimlenmesine ve anlam kazanmasına etki eden somut davranış örüntüleridir. Örneğin Safranbolu ve Cumalıkızık evlerinde sofa, yalnızca bir geçiş alanı değil; günün belirli saatlerinde aile bireylerinin oturma düzenine göre yerleştiği, yaşça büyük olanın konumunun belirgin olduğu ve misafir geldiğinde hiyerarşik olarak yeniden düzenlenen bir sosyal organizasyon alanıdır.

Bu durum, mekânın fiziksel düzeninin doğrudan toplumsal ilişkilerle kurulduğunu göstermektedir. Ege köylerinde ise avlu, sabah saatlerinde zeytin ayıklama, sebze kurutma ya da hamur hazırlama gibi üretim faaliyetlerinin yürütüldüğü; öğle saatlerinde gölgelik alanlara çekilinen; akşam saatlerinde ise aile içi toplanmaların gerçekleştiği çok zamanlı bir kullanım düzenine sahiptir. Bu zaman-temelli kullanım, mekânın sabit bir işleve sahip olmadığını, gün içinde sürekli yeniden tanımlandığını ortaya koymaktadır.

Şekil 4. Harran Evleri (Güney, 2002, s. 278)

Güneydoğu Anadolu'da, özellikle Mardin ve Harran evlerinde, yaz aylarında damların gece uyku alanına dönüşmesi ya da avlunun gündüz kadınlar ve çocuklar tarafından daha yoğun kullanılması, mekânın günün saatine ve toplumsal cinsiyet temelli kullanım biçimlerine göre farklılaşabildiğini göstermektedir. Karadeniz'de ise yağışlı iklim nedeniyle dış mekân kullanımının sınırlı olması, günlük yaşamın büyük ölçüde iç mekânda yoğunlaşmasına neden olmakta; bu durum oda içindeki hareketlerin (yeme, oturma, çalışma) aynı hacim içinde çözülmesini zorunlu kılmaktadır. Bu tür pratikler tekrarlandıkça, bireyler belirli mekânlarda belirli davranışları "doğal" kabul etmeye başlamakta ve bu durum zamanla bedensel bir alışkanlığa dönüşmektedir. Örneğin belirli bir odada yere oturma, belirli bir köşede misafir ağırlama ya da belirli saatlerde avluya çıkma gibi davranışlar, yalnızca bireysel tercihler değil, kuşaklar boyunca aktarılan yerleşik pratiklerdir. Bu tekrarlar sayesinde mekân, yalnızca kullanılan bir yer olmaktan çıkarak, davranışların yönlendirildiği ve toplumsal normların yeniden üretildiği bir çerçeve haline gelmektedir. Dolayısıyla gündelik yaşam pratikleri, mekânın fiziksel sınırlarını aşarak onun nasıl yaşandığını belirleyen ve bu yaşantıyı kültürel belleğe dönüştüren temel mekanizmalardan biri olarak işlev görmektedir.

Tüm bu bulgular birlikte değerlendirildiğinde, geleneksel konutlarda mekânın anlamının tek bir boyut üzerinden değil; duyuşsal deneyim, gündelik yaşam pratikleri ve mekânsal organizasyonun karşılıklı etkileşimi üzerinden üretildiği görülmektedir. Bölgesel farklılıklar, yapı malzemesi, iklim ve topoğrafya gibi fiziksel koşullar aracılığıyla mekânsal çeşitliliği belirlerken; bu çeşitlilik içerisinde tekrar eden davranış örüntüleri ve duyuşsal uyarımlar ortak bir kültürel süreklilik üretmektedir. Sofa, avlu, eyvan ve iç mekân gibi alanlar, farklı coğrafyalarda değişen biçimlerde organize edilse de sosyal etkileşim, üretim, dinlenme ve misafirlik gibi pratikler aracılığıyla benzer işlevsel ve sembolik anlamlar taşımaktadır. Bu durum, mekânın yalnızca fiziksel bir yapı olarak değil, aynı zamanda deneyimlenen, hatırlanan ve kuşaklar arası aktarılan bir kültürel sistem olarak işlediğini göstermektedir. Dolayısıyla geleneksel konutlar hem bölgesel farklılıkları hem de ortak kültürel kodları aynı anda barındıran çok katmanlı bir bellek alanı olarak değerlendirilmektedir.

Tartışma ve Sonuç

Çalışma kapsamında elde edilen bulgular, mekânın kültürel bellek üretiminde yalnızca geleneksel konut tipolojileri üzerinden değil, aynı zamanda modernleşme süreçleriyle birlikte dönüşen mekânsal pratikler üzerinden de değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Geleneksel konutlarda duyuşal deneyim ve gündelik yaşam pratikleri aracılığıyla kurulan güçlü bellek ilişkisi, modern konut üretiminde büyük ölçüde zayıflamaktadır. Özellikle standartlaşmış plan şemaları, malzeme çeşitliliğinin azalması ve mekânsal kullanımın işlevsel alanlara indirgenmesi, mekânın deneyimsel boyutunu sınırlayarak kültürel sürekliliğın zayıflamasına neden olmaktadır. Bu durum, modernleşme sürecinin yalnızca fiziksel çevreyi değil, aynı zamanda hatırlama biçimlerini de dönüştürdüğünü ortaya koymaktadır.

Modern konutlarda sofa ve avlu gibi çok işlevli mekânsal unsurların yerini, birbirinden kesin sınırlarla ayrılmış yaşam alanları almıştır. Bu ayrışma, gündelik yaşam pratiklerinin mekân üretici rolünü zayıflatırken, kullanıcıların mekânla kurduğu duyuşal ve bedensel bağı da azaltmaktadır. Geleneksel konutlarda karşılaşılan kokusal, işitsel ve dokusal süreklilik modern yapılarda büyük ölçüde homojenleşmiş yüzeyler ve mekanik sistemler tarafından kesintiye uğramaktadır. Bu durum, mekânın yalnızca “yaşanılan bir yer” olmaktan çıkıp, giderek “tüketilen bir ürün” haline gelmesi riskini beraberinde getirmektedir.

İç mimarlık disiplini bu noktada kritik bir rol üstlenmektedir. Mekânın yalnızca estetik ve fonksiyonel bir problem olarak ele alınması yerine, kültürel bellek ve deneyim boyutuyla birlikte değerlendirilmesi, iç mimarlığın sorumluluk alanını genişletmektedir. Malzeme seçimi, ışık kullanımı, mekânsal kurgu ve duyuşal atmosferin tasarımı; kullanıcıların mekânla kurduğu ilişkiyi doğrudan etkileyerek kültürel sürekliliğın yeniden üretiminde belirleyici olmaktadır. Bu açıdan iç mimarlık, yalnızca mekân tasarlayan bir disiplin değil, aynı zamanda kültürel kimliğın mekânsal olarak aktarılmasına aracılık eden bir alan olarak görülmelidir.

Geleneksel konutlar, iklimsel koşullara uyum sağlayan, gündelik yaşamla bütünleşen ve çok duyulu deneyim üreten yapılar olarak kültürel belleğın taşıyıcıları konumundayken; modern konutlar daha rasyonel, standart ve işlev odaklı bir yaklaşım sergilemektedir. Bu dönüşüm, mimari kültürel kimliğın giderek zayıflamasına ve yerel karakterin evrensel tasarım dilleri içinde görünmez hale gelmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla modernleşme süreci, bir ilerleme göstergesi olmanın yanı sıra, aynı zamanda mekânsal bellek kaybı riskini de beraberinde getiren çelişkili bir süreç olarak değerlendirilmektedir.

Çalışma, mekânın kültürel bellek ile ilişkisini geleneksel konutlar üzerinden duyuşal deneyim ve gündelik yaşam pratikleri bağlamında inceleyerek, mekânın yalnızca fiziksel bir yapı değil, aynı zamanda kültürel sürekliliği taşıyan deneyimsel bir alan olduğunu ortaya koymuştur. Bu doğrultuda mekân, sabit ve değişmez bir formdan ziyade, kullanıcı deneyimleriyle sürekli anlam kazanan ve yeniden üretilen dinamik bir yapı olarak değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular, mekânsal algının görsel boyutun ötesine geçerek koku, ses, dokunma ve termal his gibi çoklu duyuşlar aracılığıyla şekillendiğini ve bu duyuşal katmanın bireylerin mekânı tanıma, hatırlama ve aidiyet geliştirme süreçlerinde belirleyici bir rol oynadığını göstermektedir. Özellikle yapı malzemelerinin (ahşap, taş, kerpiç) oluşturduğu farklı atmosferler, mekânın yalnızca fiziksel özelliklerini değil, aynı zamanda zihinsel temsillerini de etkileyerek kültürel belleğın duyuşal temellerini oluşturmaktadır. Ayrıca gündelik yaşam pratiklerinin mekânı sürekli yeniden üreten yapısı, kültürel belleğın durağan bir arşiv olmaktan ziyade, tekrarlar ve alışkanlıklar aracılığıyla canlı bir süreç olarak varlığını sürdürdüğünü ortaya koymaktadır.

Oturma biçimleri, mekânsal kullanım alışkanlıkları, misafir ağırlama düzenleri ve mevsimsel kullanım değişimleri gibi tekrar eden pratikler, zaman içinde bireylerin bedenine yerleşerek mekânla kurulan ilişkinin doğal ve içselleştirilmiş bir yapıya dönüşmesini sağlamaktadır. Bu durum, mekânın yalnızca içinde yaşanan bir fiziksel çevre değil, aynı zamanda davranışların şekillendiği ve anlamın sürekli yeniden üretildiği bir kültürel zemin olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla kültürel bellek, geçmişe ait sabit bir içerik olmaktan ziyade, mekân ve gündelik yaşam arasındaki karşılıklı etkileşim üzerinden sürekli yeniden inşa edilen dinamik bir yapı olarak anlaşılmalıdır. Modernleşme süreciyle birlikte geleneksel mekânsal yapıların dönüşmesi, kültürel belleğin taşıyıcısı olan birçok mekânsal unsurun zayıflamasına yol açmaktadır. Bu durum, mimari kültürel kimliğin sürekliliği açısından önemli bir kırılma noktası oluşturmaktadır. Ancak bu kayıp süreci kaçınılmaz bir sonuç olarak değil, tasarım disiplinleri açısından yeniden düşünülmesi gereken bir alan olarak ele alınmalıdır.

Kaynakça

- Ahunbay, Z. (2019). *Kültür mirasını koruma ilke ve teknikleri*. İstanbul: Yem Yayınevi.
- Akyıldız, N. A. (2023). Somut olmayan kültürel mirasın aktarım ve gösterim mekânı olarak Necmi İçe Konağı. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 11(36), 58-81.
- Assmann, J. (2011). *Cultural memory and early civilization: Writing, remembrance, and political imagination*. Cambridge University Press.
- Bachelard, G. (1958). *The poetics of space*. Presses Universitaires de France.
- Bayazıt, N. (2016). Safranbolu evlerinin plan tipolojisi ve kullanıcı ihtiyaçları hiyerarşisi. *Tasarım + Kuram*, 10(17), 1-15.
- Bedir, A. & Tabakoğlu, A. (2021). Hatırlama ve kolektif hafıza. *Kadim Akademi SBD*, 5(2), 2549.
- Bektaş, C. (1996). *Türk evi*. İstanbul: YKY.
- Bektaş, C. (2003). *Yaşama kültürü*. İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Casey, E. S. (1996). How to get from space to place in a fairly short stretch of time. In S. Feld & K. H. Basso (Eds.), *Senses of place* (pp. 13-52). School of American Research Press.
- Connerton, P. (1989). *How societies remember*. Cambridge University Press.
- De Certeau, M. (1984). *The practice of everyday life*. University of California Press.
- Güner, E. (2015). *Kent kimliği ilişkisi bağlamında kent mobilyaları: Sultanahmet Meydanı örneği* [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul: Arel Üniversitesi.
- Güney, N. N. (2022). Geleneksel mimari yapılarda form özdeşliği ve malzeme farklılıkları üzerine bir inceleme: Harran kümbet evleri ve Alberobello Trulli evleri. *Pearson Journal*, 7(21), 271-282.
- Halbwachs, M. (1992). *On collective memory*. University of Chicago Press.
- Ingold, T. (2000). *The perception of the environment: Essays on livelihood, dwelling and skill*. Routledge.
- İlhan, M. E. (2018). *Kültürel bellek: Sözlü kültürden yazılı kültüre hatırlama*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Karabulut, İ. H. (2021). Mardin evlerinde mihrabiye formulu iki niş. *Artuklu İnsan ve Toplum Bilim Dergisi*, 6(2), 88-108.

- Lefebvre, H. (1991). *The production of space*. D. Nicholson-Smith (Trans.). Blackwell.
- Low, S. M., & Lawrence-Zúñiga, D. (2003). *The anthropology of space and place*. Oxford: Blackwell.
- Nora, P. (1989). Between memory and history: Les lieux de mémoire. *Representations*, 26, 7-24.
- Oliver, P. (2007). *Encyclopedia of vernacular architecture of the world*. Cambridge Univ. Press.
- Pallasmaa, J. (2005). *The eyes of the skin: Architecture and the senses*. Wiley.
- Schwartz, B. (2000). Self-determination: The tyranny of freedom. *American Psychologist*, 55(1), 79-88.
- Silverman, H. & Ruggles, D. F. (Eds.). (2007). *Cultural heritage and human rights*. Springer.
- Tokdil, E. & Yıldırım, D. (2025). Kültürel bellek ve kent estetiği: Kamusal alanın mekânsal hafızası. In Z. Özdemir (Ed.), *Unutulmuş hatırlamak: Kent kimliği, mekân ve bellek üzerine yazılar* (s. 63). DBY Yayınları.
- Tuan, Y. F. (1977). *Space and place: The perspective of experience*. University of Minnesota Press.
- Yıldırım, D. (2015). Kentin hafıza mekanlarına dokunmak: levanten kent ve bellek. 11. *Ulusal Sanat Sempozyumu "Sanatın Değişkenlikleri Bağlamında Kentsel Adalet"*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları.
- Kılınç, K., Yılmaz, A. & Pasin, B. (2015). Hatırlamanın ve unutmanın kentsel sahnesi olarak Kültürpark'ın belleği. In Bora T. (Eds.), *İzmir Kültürpark'ın anımsa(ma)dıkları: Temsiller, mekânlar, aktörler* (pp. 7-19). İletişim Yayınları.